

ПОСЛОВНО ОРГАНИЗОВАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНИКА У УСЛОВИМА ДРУШТВЕНОЕКОНОМСКЕ НЕСТАБИЛНОСТИ: ПОТРЕБЕ И ОГРАНИЧЕЊА¹

Х. Пејчић²

Резиме. Актуелну стварност пољопривреде чине бројна ограничења за успешније привређивање у њој. У тим околностима пољопривредници су недовољно пословно организовани. Насупрот томе, постоје потребе и могућности за променом оваквог стања. Међутим, незнање и неповерење пољопривредника, као и недовољна јавна одговорност су основни узроци стагнирања у овом случају. Политичке странке, доприносом организовању пољопривредника, могу да утичу на промену неповољног стања у задругарству.

Кључне речи: пољопривреда, нестабилност, задругарство.

Увод

Друштвено окружење последњих година не ствара довољно повољну климу за привређивање у области пољопривреде. У том окружењу пољопривредницима су препознатљиви знаци друштвеноекономске нестабилности који делују обесхрабрујуће на већину њих. То је, пре свега: сужавање тржишта повећањем препрека за слободно кретање домаће робе на домаћем тржишту, на пример на административној граници јужне србијанске покрајине; одсуство довољне заштите од стране конкуренције, увозом пољопривредних роба које су изобилне у домаћој понуди; ограничена слобода кретања у неким крајевима; запостављање пословног организовања нарочито најбројнијих, мањих породичних газдинстава итд.

¹ Истраживање у оквиру пројекта 148059 Д кога финансира Министарство за науку Републике Србије.

² Др Христивоје Пејчић, редовни професор, Универзитет у Приштини, Пољопривредни факултет, Зубин Поток, тел. 028 421 108

У тим околностима уочљива је такође и чињеница о слабом организовању пољопривредника. Претежан број њих нема организацију којом би штитили своје пословне интересе. На пословно организовање пољопривредника делују подстицајни и ограничавајући чиниоци.

Потребе за пословним организовањем пољопривредника

Организација у којој и уз помоћ које њени чланови потпуније задовољавају своје појединачне интересе, а они се односе на иста и слична ограничења или могућности, сврсисходна је свим јединицама у оквиру различитих делатности људског друштва. И пољопривредницима је пословно организовање предуслов успешнијег привређивања. Смањено и испарцелисано тржиште након последњих ратова и комадања авнојевске Југославије, као и успорен продор наше робе на инострано тржиште, отежава тржишни положај постојећих и нових понуђача пољопривредних роба. На тржишту је иначе растућа конкуренција у условима опадања домаће тражње и недовољног извоза односно широко отворених врата страног роби. С друге стране, распад пољопривредних задруга и комбината као друштвених предузећа оставио је вакуум у организовању пољопривредника у неким крајевима. Они су сада препуштени сами себи. Данас су сиромашнији пољопривредници у најтежем положају. Њима је задруга уствари најпотребнија. Новим капиталистима у области пољопривреде задруга и није потребна, нарочито када су организовани као правно лице. Њима су можда потребнија удружења, а то је нешто друго.

Разлози за пословно организовање пољопривредника путем задруга су очигледни. Реч је о изазову не само постојећих пољопривредника него и појединаца који се из нужде укључују или враћају пољопривредној делатности. Наиме, у времену актуелне незапослености, уочљива је појава самозапошљавања, укључујући и предузимачке подухвате у пољопривредним делатностима. У таквим околностима, нарочито код виспредијих појединаца, долази до интересовања за оснивање пољопривредних задруга. Спонтано, у тешким тржишним условима за нове понуђаче, развија се свест о потреби пословног, задружног самоорганизовања.

У капиталистичком систему запосленост је праћена непрекидном неизвесношћу. Како се нова радна места скромно отварају, претежни део незапослених је усмерен на самозапошљавање. Међу њима је знатан део и оних који су усмерени на предузимачке подухвате у пољопривреди. Ако је почетни капитал неким таквим предузимачима релативно мање ограничење, за њих је тржиште пољопривредних роба односно могућност продаје њихове робе озбиљније искушење. Самоорганизовање у циљу успешнијег наступа на

тржишту је њихова насушна потреба. Међу њима је зато бројних интересената за оснивање задруге, тим више што им је, из искуства у предузећима, познатија предност наступа на тржишту кроз организацију. Пољопривредницима из југозападне србијанске покрајине је задруга још потребнија с обзиром на њихову ограничену слободу кретања до по имању и до места продаје¹.

Могућности за оснивање пољопривредних задруга

Постојећи закон о задругама², иако није савршен, омогућује развој задругарства односно оснивање задруге у сваком селу у коме има бар 10 газдинстава, па и мање од тога ако је више оснивача из једног домаћинства, што му је уствари слабост. По њему, није потребан нарочито висок оснивачки улог за оснивање задруге. То одговара нарочито сиромашнијим пољопривредницима којима је задруга важнија. Чак и да не буде помоћи са стране, минимум средстава за почетак задруге није ограничење за пољопривреднике који желе да створе своју организацију.

За почетне услове за рад задруге потребно је обезбеђење макар прихватљивог минимума везаног за канцеларијски, продајни и магацински простор у којем би се остваривале пословне активности задруге. Уз обезбеђење минималног радног простора, неопходно је и почетно опремање основном опремом за почетно пружање услуга.

Пословни простор у граду је ограничен с обзиром на тражњу за њим. У селима то, међутим није случај. У бројним селима има запуштених задружних објеката које је држава са народом подизала нарочито педесетих година прошлог века. Али она је данас скоро дигла руке од њих. Ти објекти су, поред других, били и данас су на мети диверзаната, који су помогли да неки буду срушени. Неки су пак издати делимично у закуп, чак и странеј војсци као у Лепосавићу. Поједини, као у селу Граб у западној Србији, чак су и запаљени. У неким општинама се траже кривци на селу за стање ових грађевина, уместо да власт покрене њихову обнову и коришћење. Ипак још увек има велики број тих објеката за нови почетак задружних организација. Тако нека села, са овог становишта, имају посебну, неискоришћену погодност.

¹ Влашковић, З. (2006): Живот иза жице, Панорама – Јединство, Приштина, с. 99–100.

² Михајловић, Л., Пејчић, Х. (2005): Пољопривредно задругарство између теорије и праксе, Задружни савез Војводине, Нови Сад, стр. 113.

У задругарству на Косову и Метохији стање је такође доста суморно, а покрајински задружни савез је самог себе укинио, за разлику од других државних установа.

Незнање и неповерење

Пољопривредних задруга је недовољно не зато што је постојећи закон неко нарочито ограничење него што је недовољно сазнања о изворним вредностима задругарства, док је, с друге стране, задружна пракса компромитовала идеју задружног организовања. Задруга, створена од државе а не од задругара, удаљила се од традиционалне организације која је непосредно служила оснивачима, унапређењу њиховог привређивања. Она је претворена најпре у државно, а затим у друштвено пољопривредно предузеће и више није била организација под контролом сељака. Пољопривредници, постепено удаљени од изворне задружне организације, нашли су се у ситуацији да више не познају довољно прави смисао и могућности задружне организације. Нису више имали узорну задругу која би им била охрабрујући пример. У селима где нема задруге углавном нема ни довољног предзнања о смислу оснивања задруга. Одатле пољопривредници нису били у стању да довољно препознају своје интересе у задружном организовању. То је један од битних разлога због којих су њихове иницијативе за оснивање задруга биле доста ретке.

Међутим, није реч само о томе да пољопривредници немају довољно јасну представу о изворној задрузи. Исти је случај и са знатним бројем лица која би требало да то знају по природи свог посла и образовања. Наиме, не само пољопривредници без стручног образовања него и значајан број стручних лица пољопривредним образовањем нема довољно корисних сазнања из области задружног организовања. Појединци чак сматрају да је задруга штетна комунистичка тековина, остатак превазиђене прошлости. Други, пак, од странаца, а не од домаћег искуства и знања, долазе до откривења да је, још више удружење преко потребно пољопривредницима.

Један од разлога непознавања задругарства су наставни програми који недовољно обухватају теме које се односе на оснивање, организовање и управљање пољопривредним задругама. С друге стране, скоро да не постоји организовано задружно образовање одраслих. А кад образовање затаји, сви путеви воде у стагнацију и назадовање. Иза свега стоји ипак неодговорност јавно одговорних.

Али од недовољних сазнања у вези практичних питања задружног организовања, већу тежину можда има неповерење у могућност конкретног оснивања и успешног рада задруге. То је обезхрабрујућа чињеница која

спречава већину пољопривредника на почетне напоре у добром правцу и упуштање у овај користан подухват. У великој мери неповерење је плод лошег искуства или срозавања традиционалних вредности у међуљудским односима, добрим делом услед страних утицаја.

Незнање и неповерење	Понашање извршне власти	Страно уплитање
Пословно организовање пољопривредника		
потребе		могућности

Јер, пракса показује и видљиву злоупотребу новооснованих задруга од стране ситних капиталиста. У народу се често изводи закључак: "он има приватну задругу". А ова злоупотреба је нарочито олакшана створеним законским условима да оснивачи буду и чланови истог газдинства/домаћинства, а не искључиво појединачни домаћини испред различитих газдинстава. И тако се овом злоупотребом речи "задруга" губи поверење у јавности у смисао њеног постојања, бар са становишта оних пољопривредника који рачунају на поштено заступање њихових интереса.

Понашање извршне власти

Ко је одговоран за стање у коме пољопривредници немају пословну организацију и озбиљније струковно представништво? Да ли само пољопривредници?

Пракса такође показује да је остваривање законске обавезе општинских власти да раде на организовању пољопривредних задруга углавном мртво слово на папиру. То је схватљиво ако се зна да те власти по овом основу ником не полагају рачун. С друге стране, пољопривредници углавном не знају да им општинска управа дугује помоћ у оснивању задруге, да су општинске власти надлежне, према "реформском" закону о "локалној самоуправи", да постичу организовање пољопривредника кроз задругарство.

У пракси неке општинске управе раде на организовању удружења (пример Соко Бање). Али не раде по свом плану него прате сценарио које су разрадиле стране "невладине организације". Тако неки општински службеници, уместо да раде на оснивању једне по једне задруге у својој општини, раде на оснивању удружења, по науку и задатку организација плаћеним и усмераваним из иностранства. А реч је о обједињавању најачих газдинстава, обично усмерених на сточарство. Реч је о бризи за најаче и запостављању оних који

пропадају. Чак има општинских власти које се хвале тиме што помажу ова удружења, значи најаче пољопривреднике, као што је то случај са општином Алексинац. То је исто као да се хвале што запостављају задругарство које су по закону дужне да подстичу.

Општинске власти у знатном броју случајева не воде довољно или ни мало рачуна да пољопривредници буду пословно организовани. На томе се ретко ради осим у случају сточара, углавном, у неким крајевима. Када се и јави предузимљиви појединац који покреће идеју оснивања задруге, он има малу или никакву помоћ од стране општине. Одатле је данашње стање такво да су појединци боље повезани и организовани у споредним пословима, на пример у рибарству, голубарству и лову него у пољопривреди.

Инострано уплитање

Удружења грађана су достигла број од око 25.000, од којих је знатан број "невладинх организација" које су финансиране иностранства. Њих 10 посто прима новац од својих налогодаваца ("спонзора") више од 100.000 евра годишње¹. Део њих се бави и "хуманитарним" пословима у области пољопривреде и уопште на селу. Чиме се оне баве, како то помажу нашу пољопривреду? Ове "доброчинске" организације су неометано разгранале свакојаке послове, по некима чак и обавештајне. Поред осталог, помажу у припреми прописа, укључујући и нацрте закона о пољопривредном задругарству.

Ма колико изгледало да странци кроз бесплатно писање нацрта закона имају жељу да раде на јачању наших пољопривредника и Србије, ови ипак њихове намере не узимају здраво за готово, после вишегодишњих небројених превара и након искуства из 1999. године са 78 дана бомбардовања, "убијања живота у Србији", односно убијања цивила, рушења мостова, објеката телекомуникација, разарања путева, пруга, аеродрома за цивилну употребу, пошта, телевизијских и сателитских станица и предајника, болница, школа, културноисторијских споменика, стамбених зграда, фабрика, као и тровања земљишта и вода муницијом са радиоактивним уранијумом.²

Шта су све предлагали предлагачи нацртима закона о задругама под утицајем иностраног душебрижництва? Да задругу, на пример, оснује капиталистичко предузеће и пољопривредници. Тада би ови задњи уствари били привезак капиталиста. Пољопривредници у том случају не би имали организацију да их штити у односу на капиталистичку конкуренцију. За оснивање задруге су

¹ Јагодић, И, "Огледање", Огледало, Београд, 50, 2005, с. 6.

² Рањеловић, С, Trace of Inhumanity: NATO Aggression on Civil Population and Facilities in Yugoslavia., Новинско-информативни центар "Војска", Београд, 2000.

довољна и три оснивача! То је шема да поједини капиталисти манипулишу наводном задружном организацијом.

Још да се задрузи и име затре, постепено. Та организација према једном предлогу би се звала "задружно друштво". Пре тога је било предлога да задруга може да има два назива, од којих је један "кооператива" с тим да ова реч не буде написана на писму које је устав нормирао као средство службеног изражавања. А напори да се задрузи име уклони су постојани од појачаног страног уплитања после 2000. године. Неке нове задруге које су основане уз турско иностранство "невладиних организација" су назване "кооператива..."

Према једном пак предлогу задружни савез би могле да оснују три задруге, а републичког задружног савеза не би ни било.

Ето како би се организовали пољопривредници по предлозима који су, поред осталог, производ страног уплитања. Ситни и најбројнији пољопривредници би били незаштићени, док би моћнији могли да доминирају над њим. Основана би организација за јачање јачих, а не за заштиту слабијих пољопривредника.

Пољопривредници немају посебне разлоге да се веселе када им текстове могућих законских решења која се њих тичу припремају они који нису ни "з" написали из области задругарства или они који преписују или прослеђују такво донекле прерађено штиво са хрватске, енглеске, ирске или немачке стране, на пример¹. Или када се ставе у оптицај неки слични текстови са стране који се пакују у амбалажу као предлози "Светске" банке или "Међународног" монетарног фонда, односно као вид помагања "невладиних организација", споља плаћених и усмерених, чијим благајнама имају или су имали приступ и поједини државни службеници који утучу на стање наше пољопривреде. Иза текстова страног порекла, ма колико изгледало неком да се ради о операцији добротинства, ипак ће пре бити да ови помагачи на дуги рок раде више по мери страних интереса. А није ни познато да пољопривредници ишту да му се правила за сопствено организовање пишу у иностранству.

С друге стране, страног уплитања је видљиво, поред осталог, кроз утицај "невладиних организација" на оснивање удружења. Тако су на њихов подстицај основана удружења, нарочито у области сточарства. Овде се члановима

¹ После лавовског доприноса рушењу Србије 1999. године, бригу за јачање Србије "реформским законом" о задругама су показали и италијанске власти, због чега је уприличен посебан скуп у Задружном савезу Србије. Било је бриге да се овде научи како треба да се устроје задруге иако је Србија са 10 држава оснивач Међународног задружног савеза, 1895. године, што значи да има искуства у тој области.

удружења, на пример, предочава да ће они кроз тај вид организовања моћи да утичу на цене својих производа. Али у пракси удружења су, пре свега искоришћена за протежерање набавке страних приплодних грла и стране опреме, на рачун домаће. Чланови тако основаних удружења у области овчарства су скоро од реда почели да гаје немачки запат. Тако се одлаже прече потребно пословно организовање пољопривредника кроз задругарство.

Или пак, неке страновладине "невладине организације" се уплићу у задругарство односно у послове задружних савеза, Оне настоје да буду паралелна покровитељска организација задругама. Тако се у пракси јавља смутња, подривају се напори легалних удружења задруга – задружних савеза. У сваком случају, спољно уплитање не доприноси успешном пословном организовању претежног дела породичних газдинстава. А према "невладиним организацијама", упркос њиховим настојањима да рад на остваривању својих циљева представе као "демократско деловање" корисно за народ, у народу се гаји неповерење и исказује подозрење, па некад и од појединаца који им служе и имају користи од њих.

Литература

1. АДФ/ЦРДА, (2005): Програм "Ревитализација друштва путем демократског деловања", Сајам пољопривреде, Нови Сад.
2. Влашковић, З. (2006): Живот иза жице, Панорама-Јединство, Приштина.
3. Михајловић, Л., Пејчић, Х. (2005): Пољопривредно задругарство између теорије и праксе, Задружни савез Војводине, Нови Сад.
4. Огледало, бр. 50/2005, Београд.
5. Пејчић, Х. (2004): Пољопривредна задруга-зашто и како, ауторско издање, Ниш.
6. Ранђеловић, С. (2000): Trace of Tnhumanity: NATO Agression on Civil Population and Facilities in Yugoslavia., Новинско-информативни центар "Војска", Београд.
7. www.minpolj.sr.gov.yu.

Примљено: 21.10.2007.

Одобрено: 16.12.2007.

UDC: 349.422.2

**BUSINESS ORGANIZATION OF FARMERS IN THE TIMES
OF SOCIAL AND ECONOMIC INSTABILITY:
NEEDS AND LIMITATIONS**

Hristivoje Pejčić, Ph.D.

Faculty of Agriculture, Zubin Potok, Serbia

Abstract

Numerous limitations of a successful economic activity make up our current reality. In these circumstances, farmers are insufficiently organized. On the other side, there are needs and possibilities to change this current situation. However, the basic causes of stagnation in this particular case are ignorance and irresponsibility. Political parties can use this state of things with the purpose of defining their offers to a part of the electorate. They can improve their reputation in one part of the electorate by contributing to a better organization of farmers.

Key words: agricultural, instability, cooperative movement.

Author's address:

Dr Hristivoje Pejčić
Poljoprivredni fakultet
Zubin Potok
Republika Srbija